

ABDULLAH AYDIN*

Klasik Türk Edebiyatında Evlilię Dair Menfi Düşünceler

Negative Views about Marriage in
Classical Turkish Literature

Ö Z E T

Yaygın olarak bilinenin aksine, Klasik Türk Edebiyatı sosyal hayatla birebir bağlantılı, toplumda karşılığı olan her duygu ve düşünceye yönelik malzemeyi içerisinde barındıran bir edebiyattır. Bu konu zenginliği, edebî türlerin çeşitliliğinde kendini göstermektedir.

Şairlerin toplum hayatından hareketle ele aldıkları konulardan biri de evlilik kavramıdır. Sağlıklı bir toplum hayatı ve neslin devamı için çok gerekli olan evlilik, genellikle teşvik edilen bir durumdur. Bununla beraber bazı şairler bekâr kalmayı yücelterek evliliğe karşı çıkmışlar; evliliğe dair ileri sürdükleri menfi fikirlerini kendilerince bir sebebe bağlayarak paylaşmışlardır. Yaşamış olabilecekleri herhangi bir problemden dolayı evliliğe karşı çıkan şairler, başkalarına da evlenmemeleri yönünde nasihatlerde bulunmuşlardır. Evliliğe dair bu yazıda paylaşılan menfi ifadeler, toplumun veya o dönem şairlerinin genel yargısı değil, bazı şairlerin şahsi düşünceleridir.

Üç başlık hâlinde kaleme alınan makalede; bazı şairlerin kadın algısı, evlilik algısı ve evlenmenin kaçınılmaz olduğu durumlardaki görüşleri örnek beyitlerle paylaşılmış, beyitler günümüz Türkçesine nesir olarak çevrilmiştir. Sonunda ise "kadın/aret ve evlilik/tezevvüc"le ilgili üç gazel ek olarak verilmiştir.

ANAHTAR KELİMELE R

Dıvan Şairi, Evlilik, İzdıvaç, Kadın, Klasik Edebiyat, Tezevvüc.

A B S T R A C T

Contrary to a popular opinion, Classical Turkish Literature is a literature which is directly connected with the social life and it also possesses materials about any feeling and thought in the community. This wealth of topic shows itself in the variety of the literary genres.

One of the issues which the poets discourse with reference to the social life is the concept of marriage. Marriage which is very necessary for a healthy social life and for the continued of the generation is a condition which is generally encouraged. However, some poets by glorifying to remain single have opposed to the marriage. They have shared their reasoned negative views about marriage with the other people. The poets which opposed to marriage, may have experienced any problem and for this to give advice to the other people against marriage. The negative expressions about marriage shared in this article, are not general judgement of the society or the poets of this period; but they are just personal opinion of some poets.

In this article under three titles; the woman perception of some poets, the marriage perception, and their views in cases where the marriage is inevitable, were shared with sample verses, and also the verses have translated by us to today's Turkish as prose. And in the end, additionally were given two gazelles concerning woman /private parts and marriage/matrimony.

KEYWORDS

Classical Literature, Dıvan Poet, Marriage, Matrimony, Wedlock, Woman.

* Doç. Dr., Bingöl Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyat Bölümü, (divansuiri@hotmail.com).

GİRİŞ

Şair ve yazarların; mensup oldukları toplumdaki, maddi ve manevi kültür unsurlarından, kısacası gerçek hayattan soyutlanması düşünülemez. Dolayısıyla edebiyat ve sosyal hayat, sürekli birbiriyle ilişki içerisinde olmuştur. Bu ilişki bazen gerçek kimliğiyle ve anlaşılır bazen de mecazi anlamlarla örtülü bir şekilde ortaya konulur. Mesela “ok ve yay”, gerçek hayat sahnesinden bahseden bir kasidede methedilen kişinin gücü anlatılırken zikredilmekte; gazelde ise hayalî bir sevgilinin kaşları ve kirpikleri için teşbih unsuru olmaktadır. Bayram, düğün, ölüm, zor geçen bir kış gibi sosyal hayatın her durumu için bir nazım türü icat eden Osmanlı şairleri, yaygın olarak bilinenin aksine, çoğu zaman gerçek hayattan bahsetmişlerdir. Bu tarz şiirleri, bazen müstakil bir eser olarak bazen de divan tertip ederek okuyucu kitleleriyle buluşturmuşlardır.

Divan şairlerinin gerçek hayata dair düşüncelerini paylaştıkları konular arasında evlilik kavramı önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü muhayyel şiirlerde hayalî sevgili için methiyeler düzenleyen şairler, gerçek hayata döndüklerinde farklı bir durum sergilemektedir. Hayatın zorlukları içerisinde mutluluğu yakalayamayan veya hayatlarının önemli bir devresinde çocuklarının hataya düşmesini istemeyen şairler evlilik kavramına olumsuz yaklaşmışlardır. Edebiyatımızın hayatın mutluluklarından çok ayrılık ve acı yönlerini dile getirdiği düşünüldüğünde evliliğe olumlu yaklaşan şairlerin daha çok olduğu muhakkaktır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla divanlarda ve bazı nasihatname içerikli mesnevilerde evliliğe dair gençlere tavsiye niteliğinde menfi fikirler bulunmaktadır.

1. Divan Şairinin Kadın Algısı

Osmanlı döneminde yetişen divan şairi sayısı binlerle ifade edilirken tespit edilen kadın şair sayısı sadece kırk beştir (Alkan İspirli 2007: 7). Şair kimliğiyle ön plana çıkmayan kadın; kavramsal olarak klasik Türk şiirinin muhtevasında çok önemli bir yer tutmaktadır. Klasik Türk şiirinde sevgili tipinin cinsiyeti belli değildir. Fakat sevgiliden bahseden şairin erkek oluşu, sevgiliyi kadın olarak algılamamıza sebep olmaktadır. Gazellerin büyük çoğunluğu ve aşk konulu mesneviler, bazen hayalî bazen de gerçek hayatta karşılaşılabilecek kadınlardan bahsetmektedir.

Divan tahlillerinde sevgili bahsinde özellikleri müspet manada abartılarak anlatılan kadının divan şiirinde işlenişine dair kitap (Cebeci 2009) ve makaleler (Çetinkaya 2008; Kazan 2008) kaleme alınmıştır. Yapılan çalışmalar incelendiğinde; sevgili rolündeyken olabildiğince güzel olan kadın, gerçek hayattan bahseden şiirlerde ise hakir görülmekte, hakkında menfi şeyler söylenmektedir. Şairlerin bu söylediklerine bakarak, divan şiirinin veya o devrin kadına genel bakış açısı hakkında hüküm vermek mümkün değildir. Şairin yaşamış olabileceği herhangi bir olaydan dolayı o anki duyguları demek daha doğrudur.

Divan şairinin kadına dair menfi düşüncelerinden birkaçını alt başlıklar hâlinde vermekte fayda vardır. Bu menfi fikirlere dair daha fazla örnek Çetinkaya ve Kazan'ın makalelerinden incelenebilir.

1.1. Süslenmek ve Kınalı Eller

Kadınlar, erkeklere göre, süslenmeye daha fazla önem vermektedir. Giyim kuşam, kınalı eller, sürmeli gözler, güzel kokular vs. daha çok kadınlara hitap etmektedir. Bu güzelliğe kapılan erkeğin sonrasındaki pişmanlığı ise eserlere konu olmuştur. Şairler renk bakımından kına ile kan arasında ilişki kurmuşlar, kadının dışının çok süslü olmasına rağmen içinin boşluğundan, kalbinin katılığından yakınmışlardır:

Dest-i hınna-zedelerden el çek
Giydürürler sana kanlı gömlek

Sünbülzade Vehbî (Çetinkaya 2008: 297)

Kınalı ellerden el(ini) çek, (çekmezsen) sana kanlı gömlek giydirirler.

Zâhirin zeyn eylemek zen hâlidür
Hâl-i bâtından zen ekser hâlidür

Edirneli Nazmî (Çetinkaya 2008: 302)

Dış görünüşünü süslemek kadınlık hâlidir. Kadın iç görünüş bakımından çoğunlukla boştur.

Bu simin-berler âhen-kalbdür hep
Taşı sîm içi âhen kalbdür hep

İbn Kemal (Çetinkaya 2008: 298)

Bu gümüş bedenliler hep demir kalplidir. Dış (görünüşler)i gümüş, iç(ler)i demir (gibidir) sahtedir hep.

1.2. Saçı Uzun Aklı Kısa

Saçı uzun aklı kısa, kadınları hakir görmek için kullanılan bir deyimdir. Kadınların genellikle uzun saçlı olmalarından hareketle böyle bir ifade kullanılmaktadır:

Girdi şemşîr ile nâz u raksa
Âh ol saçı uzun aklı kısa

Enderunlu Fâzıl (Tanyeri 1999: 216)

Âh o saçı uzun aklı kısa (güzel), (elinde) kılıç ile nazlanarak dansa başladı.

Saçına bağlanup aldanma zenânun sözine
Sevdüğüm akl-ı nisâ geh uzanur geh kılalur

Enderunlu Fâzıl (Çetinkaya 2008: 292)

Saçına bağlanarak kadının sözüne aldanma. Sevdiğim kadın aklı bazen uzun bazen kısadır.

1.3. Yalancı

Kadının özellikleri bahsinde örnek beyti çok olan bir yönü de yalancılıkla itham edilmesidir. Bazı şairlere göre kadınlar yalancıdır ve "Allah birdir." ya da "Yoğurt beyazdır." gibi kesin yargı bildiren sözlerin haricinde ne derlerse yalancıdır:

Degüldür hak bularun sözi mutlak
Meger Hak bir diyeler yâ yogurt ak

İbn Kemal (Çetinkaya 2008: 291)

Bunların sözü kesin olarak doğru değildir. Sadece Allah bir ya da yoğurt beyazdır derlerse (doğrudur).

Kadınların işi gücü hile yapmak, kandırmaktır. Dolayısıyla sözlerine inanılmaması gerektiği düşünülmektedir:

Girçek ersen avrete inanmagıl
Togrıyısan egriye aldanmagıl

Ahmedî (Akdoğan ?: 48)

Gerçek erkeksen kadına inanma! Doğru isen eğriye aldanma!

Peygamber kıssasına telmih yapılarak, Hz. İshak'ın oğullarına miras bırakması hususunda karısı tarafından kandırıldığı ifade edilir. Peygambere bile hile yapan kadınlarla sohbet etmek, erkek için itibar kaybına sebeptir:

Çünkü İshak gördi bu hâli
Bildi kim avrat eylemiş anı

Er isen avrat sözine inanma ahi
Avrat âl etti enbiyâya dahi

Hamdî (Türkdoğan 2008: 187-188)

... Çünkü İshak bu durumu gördü. Anladı ki bunu karısı yapmış. Ey kardeş! Erkeksen kadın sözüne inanma. Kadın(lar) nebilere bile hile yaptılar.

Zenler ile kim ki çok sohbet kılur
Şâh ise kendüyi bî-hürmet kılur

Hamdî (Çelebioğlu 1998: 220)

Kim ki kadınlarla çok sohbet eder, padişah (da olsa) kendini saygı (gösterilmeyecek bir duruma) düşürür.

1.4. İş Danışma

Sözlerine güvenilmeyen kadınlarla meşveret etmek, herhangi bir konuda görüşlerine başvurmak bazı şairler tarafından tehlikeli görül-müştür. Onlara iş danışmak veya onlarla sır paylaşmak işlerin ters gitme-sine sebeptir:

Avret-ile meşveret eylemegil
Râzunu hergiz ana söylemegil

Ahmedî (Akdoğan ?: 48)

Kadınla görüş alışverişinde bulunma. Sırrını ona asla söyleme.

'Avret ile kim kılursa meşveret
Olmaz ol anın işinde meymenet

Ahmedî (Çetinkaya 2008: 288)

Kim (bir) kadınla görüş alışverişinde bulunursa, onun o işinde uğur olmaz.

1.5. Fitneci

Kadının menfî özelliklerinden kabul edilen bir özellik de insanlar arasında fitne çıkarmasıdır. Şairlere göre, kadınların güzel görünümlü olmaları aldatıcıdır. Dışlarının aksine içleri kötülük kaynamaktadır:

Zenlerün dışlarına aldanma
İçleri dopdolu habâsetdür

Mekr ü tezvîr ü fitne vü telbîs
Bunlara san'at-i verâsetdür

Lâmi'î (Çetinkaya 2008: 285)

Kadınların dış görünüşlerine aldanma. İçleri kötülükle doludur. Hile, aldatma, arabozuculuk, fitne bunların miras bırakacakları sanatlarıdır.

Şair, Kâbil ile Hâbil kıssasına telmih yapmakta, yeryüzünde dökülen kanların sorumlusu olarak kadınları görmektedir:

Yirün yüzünde evvel kan dökilmek
Bu 'avretler ucından oldu bî-şek

Bulardan ötrü kâtil oldu Kâbil
Bulardan ötrü maktûl oldu Hâbil

İbn Kemâl (Çetinkaya 2008: 286)

Dünyada ilk defa kan dökülmesi, şüphesiz bu kadınların yüzünden oldu. Kâbil bunların yüzünden katil oldu. Hâbil bunların yüzünden öldürüldü.

Hâlî degül fitne vü âfetleri
Rabî'a tab' olsa da 'avretleri

Emirî (Kaplan 2012: 80)

Kadınlar Râbia(tü'l-Adeviyye) de olsa, fitne ve felaketlerden (yana) boş değillerdir.

1.6. Vefasız

Şairlere göre vefa, kadınlar âleminde adı olan ama kendi bulunmayan bir özelliktir. Kadınlar vefasızdır, daha iyi bir imkân bulduklarında hemen terk ederler, geçmiş güzel günleri unutarak hiçbir şey yaşanmamış gibi hareket ederler:

Zen-i bî-vefânun bilüp 'âdetin
Kaçup ihtiyâr eyleme sohbetin

Cinânî (Çetinkaya 2008: 287)

Vefasız kadının huyunu bil, onun sohbetine katlanma kaç.

Zenün ger sûretâ vardur vefâsı
Veli yokdur vefâsınun bekâsı

Ki bulsa senden özge mihrbânı
Virür yolına cânı vü cihânı

Çü birkaç gün ola anunla mu'tâd
Seni yüz yıllık olsan eylemez yâd

Larendeli Hamdî (Çetinkaya 2008: 294)

Görünürde kadının vefası vardır. Fakat vefası kalıcı değildir. Sevgi gösteren başka birini bulsa, varını yoğunu ona verir, (seni terk eder.) Ona birkaç gün alışınca, yüz yıllık geçmişiniz de olsa seni hatırlamaz.

1.7. Kadın ve Para

Çoğu şair; kadınların paraya, mala, mülke rağbet etmelerinden yakınmaktadır. Aşk uğrunda akıtılan gözyaşlarına kıymet vermeyen, aşkın değerini anlamayıp paraya tamah edenler günümüzde olduğu gibi eskiden de tenkit edilmiştir:

Harc eyleme ki habbeye değmez gözyaşı
Şimdi güzeller avlanur oldu nukûd ile

Necâtî (Kazan 2008: 39)

Gözyaşlarını (boşuna) harcama, (bir) tohum (kadar) kıymeti yok. Şimdi güzeller nakit para ile avlanır oldu.

Etine cânına dolu güzeller koçmak olurdu
Hayâlî n'eylesün cür'et deminde kîse arıkdur

Hayâlî (Kazan 2008: 39)

Hayâlî ne yapsın? Yiğitlik zamanında kese boş. (Kesede para olsaydı) etine buduna dolgun güzelleri kucaklamak (mümkün) olurdu.

Güzeller mihri-bân olmaz dimek yanlıştır ey Bâkî
Olur va'llâhi bi'llâhi hemân yalvarı görsünler

Bâkî (Küçük 1994: 134)

Ey Bâkî! Güzeller sevgi göstermez demek yanlıştır. Vallahi billahi parayı görseler hemen (sevecen) olurlar.

2. Divan Şairinin Evlilik Algısı

Klasik Türk şiirinde evliliğe dair çok sayıda beyit bulunmaktadır. Fakat bu ifadeler genellikle olumsuz yöndedir. Kültürümüzde evliliğe dair hâllerin ifade edilmesi, başkalarıyla paylaşılması hoş karşılanmamaktadır:

İrtikâb eylemez ehl-i gayret
Ki ide ehline dâ'ir sohbet

Sonra lâyıık mı lisâna düşmek
Ni'met-i 'ırza köpekler üşmek

Sünbülzâde Vehbî (Kazan 2008: 46)

Asil insanlar, eşlerine dair sohbet etmek istemezler. Sonra dillere düşüp namus nimetine köpek (gibi pis ahlâklı kişi)lerin üşüşmesi layık mı?

Bulmağla bir iki hoşça ta'bîr
Erlik midir izdivâcî tasvîr

Şeyh Gâlib (Kaçar 2012: 1340)

Bir iki hoş ifade bularak evliliği tasvir etmek erkeklik midir?

Şeyh Gâlib, Hayrabad adlı eserindeki cinsel ilişkiye dair sembolik tasvirlerinden dolayı, Nâbî'yi eleştirmektedir. Ona göre, Acemlerde normal karşılanan bu durum, caiz olsa bile bizim kültürümüze uymamaktadır:

Dersen ki Nizâmî-i girâmî
Etmiş o dahi bu iltizâmı

Ol tarz-ı Acemdür olmaz i'câb
Rindân-ı Acem gözetmez âdâb

Her tavrına iktidâ ne lâzım
Câizse de ictirâ ne lâzım

Şeyh Gâlib (Kaçar 2012: 1342)

Dersen ki Büyük Nizâmî bile bu lüzumu görmüş (evliliğe dair durumları tasvir etmiş). O(nunki) Acem üslubudur, (buna) şaşılmaz, (çünkü) Acem rintleri edep gözetmezler. (Nizâmî'nin edebî) her yönüne uymak gerekmez. (Evlilikten bahsetmek) caiz olsa bile (Türk âdetlerine uymaz, buna) yeltenmemek gerekir.

Başkalarıyla konuşulması hoş karşılanmasa da belki yaşadıkları kötü olayların etkisiyle bazı şairler kalemlerine engel olamamışlar, evliliğe niçin karşı çıktıklarını detaylı bir şekilde ifade etmişlerdir.

2.1. Aldatılmak

Evlilik kavramı, bazı şairlere aldatılmak korkusunu çağrıştırmaktadır. İçi dışı bir olmayan kadınlar, güzellikleriyle erkeklerin gözlerini bağlar, dolayısıyla çoğu erkek onların gerçek yüzlerini göremezler:

Her kişi togrı diyü besler evinde karısın
Böyle ger bilmeyeler tutmayalardı birisin

Anı mestûre sanur ol dahi mestûr işler
Bu sebebden ovma'un bilmez ötesin berisin

Sihr ü mekr ile eger gözlerini bağlamasa
Ya keserdi başını yâhûd üzerdi derisin

Sun'î (Seymen 2008: 155)

Herkes karısını doğru diye evinde besler, böyle bilmeselerdi bir kişi (bile) evde tutmazdı. Onu kapalı sanır, o da (kabahati) gizli işler. Sihir ve hile ile (erkeğin) gözlerini bağlamasa, (erkek onun) ya başını keserdi ya da derisini yüzerdi.

Erkeğin herhangi bir kahpelikle karşılaşmamak için yapması gereken; kadının güzelliğine, parasına, puluna aldanmamak, eve kadın koymamaktır:

Merd isen evde kabhbeyi tutma
Ger boyunca batarsa altuna

La'net olsun ana vü mâline de
Mâlî mel'ûn vü kendi mel'ûne

Lâmi'î (Kazan 2008: 45)

Erkek isen (seni) boyunca altına da batırsa, kadını evde tutma. (O) malı lanetli kendisi de lanetli (olan kadının) kendine de malına da lanet olsun.

2.2. Amaç Çocuk Sahibi Olmak

Bazı divan şairlerinin evlilikten anladığı sadece çocuk sahibi olmaktan ibarettir. Allah, insan neslinin devam etmesini murat ettiği için kadınları güzel yaratmış, böylece erkekler de kadınlara meyletmiştir:

Ol sebep virdi hakîm-i kudret
Fırka-i cins-i zenâne zînet

Kıldı hatdan ruh-ı zîbâsını pâk
Mûydan eyledi a'zâsını pâk

Tâ ki meyl eyleye nefis-i gilmân
Münkarız olmaya nev'-i insân

Enderunlu Fâzıl (Kazan 2008: 53)

Hikmetli işler yapan kudretli Allah, bir sebeple kadın milletine güzellik verdi. Parlak yüzlerini (ve) vücutlarını kıl (bakımın)dan temiz eyledi. Böylece gençlerin nefisleri onlara meyil eyleye (ve) insan nesli son bulmaya.

Eger olmasaydı zuhûr-ı neseb
Çeker miydi anlarla 'âkil ta'ab

Cinânî (Çetinkaya 2008: 293)

Eğer neslin ortaya çıkmasına (sebe) olmasaydı, akıllı kişiler kadınların sıkıntısını çeker miydi?

Eğer bir de çocuk olmazsa bu durum şair için daha zordur:

Veled olmazsa acırsın mâla
Koyamazsın anı Beytü'l-mâla

Atâyî (Yelten ?: 107)

Çocuk olmazsa malına acırsın, devlet hazinesine de koyamazsın.

2.3. Evliliğin Kaybettirdikleri

Bazı divan şairleri, maddî veya manevî yönden zarar görmemek için evliliğe karşı çıkmaktadır. Evlilik kariyer yapmaya, dünyada mutlu ve özgürce yaşamaya engel olarak görülmektedir:

Te'ehhül olur mâni'-i iştigâl
Tecerrüdde ol ister-isen kemâl

Cinânî (Özkan ?: 195)

Yükselmek istersen bekâr ol, evlilik işlerle ilgilenmeye engel olur.

Tecerrüd 'âleminde 'ayş u nûş u bezm ü sohbetde
Te'ehhül eyledükde zillet-ile bî-merâm oldum

Avnî (Bıyık Yapa 2007: 125)

Bekârlıkta yeme, içme, sohbet ortamlarında (idim), evlendikte(n sonra) zelil olarak (hayattan) isteksiz oldum.

Ugraya bir er ki 'avret şerrine
Za'f irişür devletinün ferrine

Edirneli Nazmî (Çetinkaya 2008: 297)

Bir erkek ki kadın şerrine uğrarsa, (onun) mutluluğunun görünüşüne noksan erişir.

Kaşık düşmanı olarak görülen kadının eve zararı çoktur, evi vira-
neye döndürür:

Bir pîre-zen-i zişt kaşık düşmeni al kim
Virânkede-i hânede baykuş görünsün

Hevâ'î (Çetinkaya 2008: 322)

Kaşık düşmanı ihtiyar bir kadın al ki harabe olan evinde baykuş
görünsün.

Zene meyl itme ziyânı çokdur
Karı dünyâ gibi rahmı yokdur

Atâyî (Yelten ?: 106)

Kadına meyil etme zararı çoktur. İhtiyar dünya gibi acıması yoktur.

Şairlere göre evliliğin en tehlikeli yönü manevî kayıplara sebep
olmasıdır. Özellikle, peygamber kıssalarındaki kadınların rolüne dikkat
çekerek kadınların kaybettirdikleri dile getirilmektedir:

Sohbet-i hûr u melekden âdem olmazdı ba'îd
Nev'iyâ fikr-i zen u sevdâ-yı ferzend olmasa

Nev'î (Çetinkaya 2008: 314)

Ey Nev'î! Kadın düşüncesi ve çocuk sevgisi olmasaydı insan melek
ve huri sohbetlerinden uzak olmazdı.

'Avret itdi âşüfte Âdem bahtını
'Avret aldurdı Süleymân tahtını

'Avret-idi Yûsufî habse salan
'Avret-idi Dâvudî nâlân kılan

'Avret-idi Nûhdan i'râz iden
'Avret-idi Lûtî terk idüp giden

Ahmedî (Akdoğan ?: 48)

Kadın, (Hz.) Âdem('in) talihini perişan etti, (Hz.) Süleyman('ın)
tahtını (elinden) aldırdı. (Hz.) Yusuf'u hapse attıran, (Hz.) Davut'u
inleten, (Hz.) Nuh'tan yüz çeviren (ve Hz.) Lut'u terk edip giden (de bir)
kadındı.

Kadınların vefasızlığından şikâyet eden şair, artık cennet ve cennet-teki hurilere bile bakmak istememektedir. Şair Ref'î Efendi ise Kur'an hatmetmek istese Nisa Suresi'ni okumadan geçeceğini söylemektedir:

Ol kadar buldum zen-i dünyâyı Râgıb bî-vefâ

Çeşm-pûş-ı ârzû oldum behişt ü hûrdan

Râgıb Paşa (Çetinkaya 2008: 296)

Ragıp, dünyadaki kadınları o kadar vefasız buldum (ki), Cennet ve hurilere (bile) gözümü kapattım, (hevesim kalmadı).

Zenden remîde öyle Ref'î Efendi kim

Hatm itse mushâfı okumaz Sûre-i Nisâ

Hâmî (Kazan 2008: 49)

Ref'î Efendi kadınlardan öyle korkmuş ki, Ku'an'ı hatmet(mek iste)se Nisa suresini okumaz.

2.4. Geçim Derdi

Akl-ı maâş yani ev geçindirme derdi, şairleri evlenmekten korkutan diğer bir durumdur. Cinânî'ye göre evlilik zengin işidir. Fakirler için evlilik büyük bir belâdır:

Velî gayra 'aışunda muhtâc-isen

Benüm gibi bir muhtâc ü aç isen

Alup başuna bir belâ-yı 'azîm

Sakın kılma meyl-i hevâ-yı vahîm

Odur hâsîlî izdivâc-ı helâl

Müheyyâ ola anda mâl ü menâl

Cinânî (Özkan ?: 145)

Velâkin, benim gibi aç ve geçiminde başkalarına muhtaç isen başına büyük bir bela alma, kötü bir hevâse meyletme.

Evlilik beraberinde geçim sıkıntısını getirmektedir. Zaten ev masraflarıyla uğraşan erkeğin bir de kadın dırdırıyla, kadının laf vurmaıyla uğraşması gerekmektedir:

Masraf-ı beyt- ejderiyle uğraşırken rûz u şeb
Akreb-i banu da bir yan sokmadadır nişteri

Ref'î-i Kâlâyî (Kazan 2008: 41)

(Erkek) gece gündüz ev ejderhasının masraflarıyla uğraşırken, akrep kadın da bir yandan iğneyi sokmaktadır.

Alma tuz torbasını boynuna sen
Yüzüne tuzlu sular kor gam-ı zen

Atâyî (Yelten ?: 107)

Sen tuz torbasını boynuna alma. Kadının sıkıntıları yüzüne tuzlu sular kor.

2.5. Kılıbıklık

Erkeklerin kılıbık olma korkusu, şairlerin de gündemindedir. Kadının hükmü altına girmek, onun sözüne göre hareket etmek erkek için mertlik makamından namertliğe düşmek demektir:

Böyledür 'âdetleri nesl-i kibâr
'Avretin mahkûmudur sözün tutar

Ahmedî (Çetinkaya 2008: 289)

Görgülü insanların âdetleri böyledir; kadınların mahkûmu olup, sözlerini tutar.

Hoş durur merde gayret-i merdân
Olma nâ-merd zîr-i dest-i zenân

Gubârî (Çetinkaya 2008: 307)

Yiğitlik (yolunda) çaba göstermek erkeğe iyidir. Kadınların elinin altında namert olma.

Kadınlara söz geçirmenin zor olduğu bir devirde, hele bir de kılıbık olma tehlikesi varsa erkek için ölüm daha iyidir. Çünkü şaire göre evlilik büyük bir hatadır:

Olacak iş kişiye olsa yigdür
Zene maglûb olunca ölse yigdür

Ahmed-i Rıdvan (Çetinkaya 2008: 307)

Erkeğe her ne olacaksa olsa iyidir. (Fakat) kadına mağlup olmaktan-
sa ölse iyidir.

Bu hâli fikr idüp bir kimse seçmez
Çoğunun 'avradına hükmi geçmez

Cihân ziynetle şimdi pür-hevâdur
Bu demlerde te'ehhül key hatâdur

Hâtîfî (Seymen 2008: 150)

Kimse bu durumu düşünerek ayırt etmez. (Bunların) çoğunun sözü
karısına geçmez. Dünya şimdi güzellikleriyle arzu doludur. Böyle bir
zamanda evlenmek çok (büyük bir) hatadır.

2.6. Son Pişmanlık

İnsan, çoğu zaman dostlarının veya aile büyüklerinin teşvikiyle
evlenmektedir. Hâlbuki dost zannedilenler şaire göre gizli düşmandır.
Çünkü teşvik ettikleri evlilik, sadece bir ay rahatlık, ondan sonra ise
pişmanlıktır:

Beni terğible dünyâ evine etdiler idhâl
Görünüp sûretâ dost gizlice düşmâna aldandım

Dediler hoş ola hâlin girince dâr-ı dünyâya
'Ayâl ü mâl ü ehl ü fitne-i nisvâna aldandım

Veliyyüddîn (Dindar 2010: 299)

Beni tahrik ederek dünya evine soktular. Dost görünüp gizlice
düşmanlık edenlere aldandım. Evlenince durumun iyi olur dediler.
Çoluk çocuk ve kadının fitnesine aldandım.

Ne güzel söylemiş Kâ'il te'ehhül etmenin hâli
Bir ay kadar ferâhlıktır bir aydan son ola pişmân

Veliyyüddîn (Dindar 2010: 335)

Kâ'il evliliğin durumunu ne güzel söylemiş: Bir ay rahatlık, bir ay-
dan sonra pişmanlık (demiş).

Şairin son pişmanlığı faydasızdır. Artık evlilik bağıyla bağlanmış ve
kadının verdiği sıkıntılarla baş başa kalmıştır:

Tezevvüc habli oldu boynuma tavk
Gam-ı nisvân ile oldum mülevves

Veliyyüddîn (Dindar 2010: 67)

Evlilik halatı boynuma halka oldu. Kadın sıkıntılarıyla pislendim.

2.7. Boşanmak

Evlilik bağıyla bağlanan erkeğin tek kurtuluş yolu boşanmaktır. Fakat bu bağdan kurtulmak o kadar da mümkün görünmemektedir. Zira kadın, kapıdan kovsan bacadan inmektedir:

Güçdür âsân sanma zen gîsûsı bendinden halâs
Her erün kârı değil 'avret kemendinden halâs

Râşid (Çetin 2006: 113)

Kadının saç örgüsünden kurtulmak kolay sanma, zordur. Kadın kemendinden kurtulmak her erkeğin kârı değil(dir).

Olur ay ile 'avret bir yapudan
Ki iner bacadan kovsan kapudan

Şeyhî (Çetinkaya 2008: 308)

(Gökteki) ay ile kadın bir yapıdandır, (karakter bakımından birbirine benzer). (İkisi de) kapıdan kovsan bacadan iner(ler).

2.8. Çok Eşlilik

Erkek hisleriyle şairlerin çok eşlilikten yana tavır alabilecekleri düşünülse de aslında divan şairleri için durum tam tersidir. Bir kadınla bile anlaşmak güçken eş üstüne eş alan kişinin rahat etmesi mümkün değildir. Erkek iki ev arasında yaşadığı sıkıntılardan dolayı iki büklüm olmaktadır:

Dünyâya bu telâş nedür ey esîr-i nefis
Râhat bulur mı 'avret alan 'avret üstüne

Nâbî (Bilkan 1997: 994)

Ey nefsinin esiri olan, dünyaya böyle şaşırman neden? Kadın üstüne kadın alan (hiç dünyada) rahat bulur mu?

Halkun kadın ham eyler imiş kesret-i 'iyâl
Kadd-i kemân dü-hâneliginden dü-tâ imiş

Sâkıb (Kırbyık ?: 16)

Çoluk çocuk çokluğu, halkın boyunu iki büklüm edermiş. (Erkeğin) boyunun iki büklüm olması iki ev sahibi olmasından imiş.

Çok eşliliğe dair latif bir durum Erzurumlu iki şair olan İbrahim Hakkı ile hocası Hâzık arasında yaşanmıştır. Hâzık, ikinci defa evlenen İbrahim Hakkı'yı eleştirirken zen kelimesini cinaslı bir şekilde kullanmaktadır. İbrahim Hakkı da cinas sanatı yaparak kendisinin üç evlilikle bile başdebileceğini ifade etmektedir:

Bir şahsa eylese felek-i pîre-zen düzen
Eyler girân nikâh ile pâ-beste-i dü zen

Hâzık (Güfta 2000: 21)

“Kocakarı felek bir kişiye oyun oynasa; iki kadının ağır nikâhıyla ayaklarını bağlar (Aydın 2013: 79).”

Emvâc-ı kesret içre yem-i vahdeti sezen
Deryâ-dil erdir ol ne keder alsa da se zen

İbrahim Hakkı (Güfta 2000: 21)

“Dalgaların çokluğu arasında birlik denizini sezen (kişi), gönlü okyanus gibi erdir. Üç kadın bile alsa (ona) sıkıntı olmaz (Aydın 2013: 79).”

Keçecizâde İzzet Molla ise; amaç çocuk sahibi olup nesli devam ettirmekse bir dilber yeter diyerek tek eşliliği savunmaktadır:

Zâde-i tab'ıyla bir dil-ber yeter şâ'irlere
Nesl ile ibkâ-yı nâm ise te'ehhülden garaz

İzzet (Ceylan ve Yılmaz 2005: 482)

Evlenmekten amaç çocuk aracılığıyla ismini devam ettirmekse, şairlere (şairlik) yeteneğinin çocuğuyla bir güzel yeterlidir.

3. Evlenmenin Kaçınılmaz Olması

Evlenmenin zorluklarını dile getiren bazı divan şairleri, evlenmek zorunda kalanlara da nasihat vermektedir. Onlara göre doğrusu evlen-

memektir, ama evlenmiş olanlara da bazı tavsiyelerde bulunmaktadırlar. Bunlardan biri, erkeğin eşini alarak dışarı gezmeye çıkmamasına dairdir:

İdersen eger gayret ü 'âr sen
Çıkarma zenün taşra zinhâr sen

Cinâni (Çetinkaya 2008: 304)

Namusunu gözetip kıskanıyorsan, sakın karını dışarı çıkarma.

3.1. Dul ile Evlenmemek

Şairlerin evlenmek zorunda kalanlara bir başka tavsiyesi, dul bayanlardan uzak durmanın gerekliliğiyle alâkalıdır. Özellikle de kadının çocuğu varsa, evde huzur olması çok zordur:

Âkilân pendim kabul etsin dul avrat almasın
Rûz u şeb bin âh ile başın belâya salmasın

Kendi tıflı var ise gül gibi sokar başına
Kimsenin etfâli dul avrat eline kalmasın

Râhatım gitsin der isen yürü var dul avrat al
Ben değil a'dâ-yı dînin avradı dul olmasın

Ali Efendi (Kazan 2008: 44)

Akıllılar nasihatimi dinlesin, dul kadın almasın. Gece gündüz âh ederek başını belaya salmasın. Kendi çocuğu varsa gül gibi baş üstünde tutar. Kimsenin çocuğu dul kadın eline kalmasın. Rahatım gitsin dersin, git dul kadın al. (Sadece) benim değil din düşmanımın (bile) karısı dul olmasın.

Sünbülzâde Vehbî, oğluna güzel olsa bile dul bir kadınla evlenmesini nasihat etmektedir. Şair "Baban şüirde bile hiç kullanılmamış hayaller, manalar ararken, senin dul alman uygun değildir." demektedir:

Seyyibât olsa dahi ma'mûre
Alagör bâkire-i bâkûre

Bikr ararken pederün ma'nâda
Seyyib alma koca şâ'ir-zâde

Sünbülzâde Vehbî

“Dul kadın her yönüyle güzel de olsa yine sen kızıoğlan kız al. Ey koca şâiroğlu, baban bîkr-i mânâ ararken sakın sen dul almayasın (Beyzadeoğlu 2004: 148).”

3.2. Yaşlı ile Evlenmemek

Sünbülzâde Vehbî'ye göre; yaşı ilerlemiş bir kadınla evlenmenin sakıncaları vardır. Yaşlı kadının ağzı pis kokar ve teni soğuktur:

Çekme germiyyet ile derd-i 'acûz
Pek sovuksdur bilesin berd-i 'acûz

Semm-i kâtil didiler pîre-zeni
Öyle mekrûhe-i bed-hû deheni

Sünbülzâde Vehbî

“Malının sıcaklığıyla yaşlı kadının derdini çekme, bilesin ki kışın en çok üşüten soğuğu kocakarı soğuklarıdır. Ağzı çok kötü kokan yaşlı kadını 'öldürücü zehir' diye tanımlarlar (Beyzadeoğlu 2004: 148-149).”

Cariye ile Evlenmek

Para ile satın alınan hizmetçi kızlara veya savaşta esir edilmiş kızlara cariye denilmektedir. Hem Nâbî hem de Sünbülzâde oğullarına nasihat ederken, ille de evlenmek gerekirse, iyi araştırma yapmalarının ve cariyeyle evlenmelerinin daha iyi olacağını ifade etmektedirler:

İzdivâcunda taharrî eyle
Sakın evlenme teserrî eyle

Nâbî (Kaplan 2008: 263)

Evliliğinde iyice araştır. Sakın evlenme cariye al.

'Ukalâ anda taharrî eyler
Ekseri meyl-i teserrî eyler

Sünbülzâde Vehbî

“Akıllılar bu işi araştırırlar, birçoğu ise cariye almayı yeğlerler (Beyzadeoğlu 2004: 146).”

Bu konuda, Nâbî cariyeyle evlenmede herhangi bir mahsur görmezken, Sünbülzâde Vehbî “Özgür de olsa köle de olsa kadın kadındır ve kadınlarda vefa yoktur.” demektedir:

Yok kenîzekde hele bu mahzûr
Tâzeden tâzesin al eyle huzûr

Nâbî (Kaplan 2008: 263)

... Bu sakıncalı durum cariyede yoktur. En genç (cariye) al, huzur eyle.

Gerçi yok hür ü kenîzinde vefâ
Bulmadum câriyede lîk safâ

Sünbülzâde Vehbî

“Gerçi hüründe de cariyesinde de vefa yoktur fakat cariyede hiç safâ bulamadım (Beyzadeoğlu 2008: 146).”

3.3. Bazı Milletlerin Kızları

Oğullarına nasihat vermek maksadıyla birer mesnevi kaleme alan Nâbî ile Vehbî, bazı milletler ve onların kızlarına dair bilgiler paylaşmaktadır. Oğulları eğer ille de evlenmek veya cariye almak isterse hangi şartlarda kimlerden almaları gerektiğini detaylı bir şekilde ortaya koyarlar.

Nâbî'nin değişik milletlerden kızlara dair görüşleri şöyledir: Rus, nazik de olsa uğursuzdur. Çerkez belalı, Abaza iffetsiz olur. Avusturyalı, Frenk ve Macar kızları hem hain olur hem de tam bir Müslüman olmazlar. Arap iyi hizmet eder fakat kötü huylu ve çirkin olur:

Nâzûk ü nerm olsa da Urûs
En eyüsi olur anun menhûs

Nâbî (Kaplan 2008: 263)

Rus nazik ve yumuşak (huylu) da olsa, onun en iyisi (yine de) uğursuz olur.

Çerkes'ün câriyesi âfet olur
Abaza kızları bî-iffet olur

Moskov u Nemçe vü Efrenc ü Macar
Cümlesi hâyin-i nâ-ber-hûrdâr

Bunların biri müselmân olmaz
Nâ'il-i devlet-i îmân olmaz

'Arab'un da çoğu olur bed-hû
Gerçi kim hizmete eyler tek ü pû

Nâbî (Kaplan 2008: 264)

Çerkezin cariyesi bela olur. Abaza kızları iffetsiz olur. Rus, Avusturyalı, Frenk ve Macar (bunların) hepsi mutlu olmaz haindir. Bunların (hiç)biri (gerçekten) Müslüman olmaz, inanmak saadetine ulaşamaz. Araplar gerçi iyi hizmet ederler (fakat bunların da) çoğu kötü huylu olur.

Nâbî, evlenilebilecek kişi olarak Gürcü kızlarını göstermektedir. Gürcü tembel, elbisesi kirlî ve gömleği bit barınağı olur. Fakat efendisine karşı sadık olur. Bu son özelliği kendisiyle evlenmek için yeterlidir. Gürcü kızlarının sadakatine Sünbülzâde Vehbî de dikkat çekmektedir:

Olmak istersen eğer ki râhat
Gürci'den gayrıya itme ragbet

Gerçi kim ağır olur tenbel olur
Câmesi kirlü olur mühmel olur

Bâğınun zûd-res olur çemeni
Kehle meştâsı olur pîreheni

Lîk efendilerine sâdık olur
Cümlesinden nazara lâyıık olur

Nâbî (Kaplan 2008: 264)

Rahat olmak istersen, Gürcüden başkasına bakma. Gerçi (Gürcü cariye) yavaş hareket eder, tembel olur, gençlik güzelliği çabuk söner, gömleği bit yuvası olur. Fakat kocalarına (çok) sadık olurlar. (Sadece bu özellikleriyle) bakılmaya diğer cariyelerden (daha) layıktırlar.

Sen de meyl eyler isen Gürcü'ye bak
Vardur anlarda hakikat el-hakk

Anların merd ü zeni asdakdur
İ'tibâr eylemeğe elyakkdur

Sünbülzâde Vehbî

“Sen de (cariye) istersen Gürcü’ye bak, doğrusu onlarda sadâkat vardır. Onların kadını da erkeği de sadıktırlar, itibar eylemeye lâyıktırlar (Beyzadeoğlu 2008: 148).”

4. Bekârlığa Verilen Değer

Halk arasında “Bekârlık sultanlıktır.” düşüncesi yaygındır. Klasik edebiyata baktığımızda evlenmenin kötü yönlerine dikkat çeken şairler, bekârlık kavramını yüceltmişlerdir. Kadınlar erkeğin aklını başından alır, onları âleme rezil ederler:

İtdiler Kays ile Ferhâdı iki zen rüsvây
Vây ‘avretlere meftûn olanun hâline vây

Râşid (Çetin 2006: 113)

İki kadın Kays ile Ferhat’ı rezil etti. Vay kadınlara gönül verenlerin hâline vay.

‘Âkıl idi Kays eyledi Leylî anı Mecnûn
Rüsvây olur elbet kim olursa zene meftûn

Râşid (Çetin 2006: 113)

Kays akıllı idi, Leyla onu deli eyledi. (Bir) kadına gönül veren elbette rezil olur.

Şair, dört eşle evlenebilecek imkânı bile olsa bekârlığı tercih edeceğini belirtmektedir:

Nikâh itsün Hasan Hilmî eger kâdirse dört ‘avrat
Ki tatlık eylesün dördün peşinen yâ Res’ûlallâh

Hilmî (Sazlık 2010: 82)

Ey Allah’ın Resulü! Hasan Hilmi gücü yeterse dört kadın nikâhlasın. (Fakat böyle bir şey olsa bile) peşinen dördünü (de) boşasın.

Bekâr kalma konusunda şairlerin bakış açıları iki farklı yöndedir. Bunlardan ilk grup; bekâr olmayı dünya sıkıntılarından kurtulmak ve geçim derdi çekmemek olarak gören şairlerdir.

Peynir üç yüz elliye bir çift yumurta yirmi
Bakdım piyasada en ucuz mezar düştü

Kolay değil, arkadaş beş altı can bakması
Ne mutlu o adama bu bekâr düştü

Baba (Kobyay 2008: 521)

Baktım peynir üç yüz elli, bir çift yumurta yirmi, piyasada en ucuz (şey) mezar. Arkadaş, beş altı cana bakması kolay değil, bekâr olan adama ne mutlu!

Ol tecerrüdle Mesîhâ-yı zaman
Har gibi çekme yürü bâr-ı girân

Ne safâdır bu ki müfred olasın
Can gibi pâk ü mücerred olasın

Kılmaya fikr-i ma'âş âvâre
Salmaya suhre idip bâzâra

Olmadı dâm-geh-i gaflete bend
Ne gam-ı hâne ne fikr-i ferzend

Atâyî (Yelten ?: 107)

Bekâr kalarak bu dönemin Mesih'i ol. Eşek gibi ağır yük çekme. Tek olmak ne mutluluk. Can gibi temiz ve soyutlanmış olasın. Ev geçindirme düşüncesi (seni) serseri etmeye, alay konusu edip pazara salmaya. Ne ev sıkıntıları ne (de) çocuk düşüncesi unutulma tuzağına engel ol(a)madı.

Bekârlığı yücelten diğer grup ise nefsî arzu ve heveslerine uymak için evlilikten uzak duranlardır. Toplum tarafından hoş karşılanmasa da bu düşünceyle hareket edenler de vardır. Bunlara göre; erkek adam bir kadına bağlı kalmaz, her gün farklı bir yerde geceler, erkeğin her bağda bir yuvası olur:

Ne belâ bir zene mahsûr olmak
Tâze zevk eylemeden dûr olmak

Sen dahı meh gibi tahvîl eyle
Her gice menzili tebdîl eyle

Ola her bâğçede bir lâne sana
Her mahalde dahı bir hâne sana

Olasın dâr-ı cihân içre bekâr
Olma ammâ ki hemîşe bîkâr

Enderunlu Fâzıl (Kazan 2008: 50)

Bir kadına bağlı kalmak, yeni zevklerden uzak kalmak ne beladır. Sen de ay gibi dönüp dur, her gece yerini değiştir. Senin için her bahçede bir yuva olsun, her yerleşim yerinde bir evin olsun. Dünyada bekâr ol, ama asla işsiz güçsüz olma.

Olma bir ‘avrete ammâ mahsûs
Sana olsun zen-i dünyâ mahsûs

Enderunlu Fâzıl (Çetinkaya 2008: 323)

... Ama (sadece) bir kadına özel olma, dünyanın tüm kadınları sana özel olsun.

Büyük şair Bâkî ise aşka saygısından dolayı bekârlığı tercih ettiğini söylemektedir:

Mürîd-i ‘aşk oldum ben tecerrüd ihtiyâr itdüm
Eger meyl eyler isem bir zen-i dünyâyâ nâ-merdüm

Bâkî (Çetinkaya 2008: 314)

Ben bekârlığı tercih ettim (ve) aşkın müridi oldum. Eğer dünyanın bir kadınına meyil edersem namert olayım.

5. Ekler

5.1. Ravzî'nin Gazeli

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- I Mücerred merd-i pâkem ben gerekmez hîç bana 'avret
Erenler ana er dimez ki yanında tuta 'avret
- II Eger er Rüstem-i Zâl-i zamân olsa zebûn eyler
İdüp mekr u füsûn ile elif-kaddin dü-tâ 'avret
- III Erenler cânıçün ey dil hemân gılmâna 'ışk olsun
Gerekmez cennet içre görünürse câ-be-câ 'avret
- IV İdüp hep kendüye sa'yi yapardı 'âlemün gönlin
Yakardı mülk-i dünyâyı olaydı pâdişâ 'avret
- V Zelihâ-yı zamân ancak diyüp meyl itme ey Ravzî
Eger kim hüsn ile olursa bir Yûsuf-likâ 'avret

(Aydemir 2009:140)

Gazelin nesre çevrilmiş hâli:

- I Bekâr, tertemiz bir erkeğim, bana kadın hiç gerekmez. (Zaten) erenler, yanında kadın bulunan (erkeğe) erkek demez.
- II (Bir) kadın hile ve sihir ile (erkeğin) elif harfi gibi doğru olan boyunu iki büklüm eder. (Bir) erkek zamanın Zaloğlu Rüstem'i de olsa (kadın onu) güçsüz bırakır.
- III Ey gönül! Erenlerin canı hürmetine, o anda cennet hizmetlilerine aşk olsun. Cennette yer yer kadın (/huri) görünürse de (onlar bize) gerekmez.
- IV (Eğer bir) kadın, padişah ol(s)aydı herkesin gönlünü yaparak (/herkesi kandırarak), hep kendine çalıştırdı, dünya mülkünü yakardı.
- V Ey Ravzî! Eğer (bir) kadın, güzelliğiyle Yusuf yüzlü (bile) olsa, bu zamanın Züleyha'sıdır de, (ona) meyletme.

5.2. Ravzî'nin Diğer Gazeli

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- I Melâhat burcına olsa eger şemsü'd-duhâ 'avret
Ne mümkindür dil-i târîkümü rûşen kıla 'avret
- II Uyarsan sözine eyler mekânun âteş-i dûzah
Aceb bu hâl ile bilsem niçe cennet bula 'avret
- III Perî-sûret melek-sîret güzeller var iken sûfi
Neden zen-pâre oldun sen ne sihr itdi sana 'avret
- IV Eger bir kerre üf dirsen düşer arkası üstine
Cihânun pehlevânıdır öbür işden yana 'avret
- V Sakın âl eyler aldanma görüp dest-i mühennâsın
Melek olsa da sihr eyler hazer kıl Ravziyâ 'avret

(Aydemir 2009:140-141)

Gazelin nesre çevrilmiş hâli:

- I (Bir) kadın, güzellik burcundaki kuşluk vakti güneşi (gibi güzel bile) olsa, karanlık gönlümü aydınlatamaz, (bu) mümkün değildir.
- II (Kadının) sözüne uyarsan, senin yerini cehennem ateşi eder. Hâl böyleyken kadın, cennete nasıl gider, bir bilsem.
- III (Ey) sofu! Dış güzelliği peri, iç güzelliği melek (gibi olan) güzeller varken, (bir) kadın sana ne sihri yaptı, niçin kadından hoşlanır oldun?
- IV Kadın (güç bakımından zayıftır), bir kere üf desen sırt üstü düşer. (Fakat) öbür işten (/kötülük yapmaktan) yana dünya pehlivanı (gibi güçlü)dür.
- V Ey Ravzî! Kadın, melek olsa da dikkat et. Sakın (onun) kınalı el(ler)ini görerek aldanma. (O) hile yapar, sihir yapar...

5.3. Hanyalı Nûrî'nin Gazeli

Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ûlün

- I Bükdü belimi mihnet ile bâr-ı tezevvüc
İkbâle mahal koymadı idbâr-ı tezevvüc
- II Nâ-puhteligim kalmadı bi'llâh cihânda
Tunc etdi vücûdumu benim nâr-ı tezevvüc
- III Âzürde edip gonce-i şüküfte-i tab'ım
Sad mihnet ü derd ü gamla hâr-ı tezevvüc
- IV Râhat komadı dilde bütün eyledi meslûb
Ne müşkil imiş ergene bu kâr-ı tezevvüc
- V Tecrîd safâsını unutturdu gönülden
Ey Nûrî hayâlindeki efkâr-ı tezevvüc

(Aydın 2015: 73)

Gazelin nesre çevrilmiş hâli:

- I Evlilik yükü, (verdiği) sıkıntılarla belimi büktü. Evlilik talihsizliği, mutluluğa fırsat vermedi.
- II Evlilik ateşi, benim vücudumu tunç (gibi sağlam) etti. Billahi, dünyada (hiç) acemiliğim/tecrübesizliğim kalmadı.
- III Evlilik tikenini, yüz(lerce) sıkıntı, dert ve kederle (şairlik) yeteneğimin açılmamış çiçeğini incitip,
- IV gönülde rahat koymadı, hepsini aldı. Bu evlilik işi, ergen (kişiy)e ne zormuş.
- V Ey Nûrî! Evliliğe dair, hayalindeki fikirler (bile) yalnızlık rahatlığını (sana) unutturdu.

SONUÇ

Klasik Türk Edebiyatı, oluşturulduğu dönemde halkın aynası olmuş, içinde yaşadığı toplumun her yönüne değişik nazım türleriyle ışık tutmuştur. Şairlerin ayna tuttuğu ilginç konulardan biri de günümüzde de hayatımızda büyük bir öneme haiz olan evlilik kurumudur.

Evlilik müessesesi sağlıklı bir toplum hayatı ve neslin devamı için çok gereklidir. Bu sebeple toplumumuzda genellikle gençler evliliğe teşvik edilir, aile büyükleri torun sevme isteklerini gençlere belki defalarca ifade ederler. Bu durum hiç şüphesiz eskiden de böyleydi. Fakat klasik Türk edebiyatının bazı şairleri eserlerinde bekâr kalmayı yüceltmişler, kadınlara suizanla yaklaşarak evliliğe karşı çıkmışlardır. Evliliğe dair ileri sürdükleri menfî fikirlerini kendilerince bir sebebe bağlayarak paylaşmışlardır.

Bazı divan şairlerinin evlilik kavramıyla ilgili -bu yazıda örnekleri paylaşılan- görüşleri, o dönemin genel yargısı gibi görülmemeli, umuma teşmil edilmemelidir. Bu düşünceleri, yaşadıkları herhangi bir durum veya olaydan dolayı pişmanlıklar yaşayan şairlerin şahsî düşünceleri olarak değerlendirmek gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akdoğan, Yaşar , *Ahmedî İskendernâme*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10591,ahmedidivaniyasarakdoganpdf.pdf?0> , E.T.: 10.07.2015.
- Alkan İspirli, Serhan (2007), *Kadın Divan Şairleri ve Geleneğin Uzantısı*, Ankara: Salkımsöğüt Yayınları.
- Aydemir, Yaşar (2009), *Ravzî Divanı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı e-Kitap.
- Aydın, Abdullah (2013), "Divan Şairlerinin Şiir Aracılığıyla Atışmaları", Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 6, Güz, s. 49-89.
- Aydın, Abdullah (2015), *Hanyalı Nûrî ve Dîvânı*, C. III, Berlin: Türkiye Âlim Kitapları Yayınevi.

- Beyzadeoğlu, Süreyya A. (2004), *Sünbülzâde Vehbî Lutfiyye*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Bıyık Yapa, Melek (2007), *Aşkî Mustafa Dîvânı*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Doktora Tezi, (Danışman: Prof. Dr. Nihat Öztoprak), İstanbul.
- Bilkan, Ali Fuat (1997), *Nâbî Dîvânı*, C. II, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Cebeci, Dilâver (2009), *Divan Şiirinde Kadın*, İstanbul: Bilge Oğuz Yayınları.
- Ceylan, Ömür ve Ozan Yılmaz (2005), *Hazâna Sürgün Bahâr Keçecizâde İzzet Molla ve Dîvân-ı Bahâr-ı Efkâr*, İstanbul: Kitap Sarayı Yayınları.
- Çelebioğlu, Âmil (1998), *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Çetin, Kâmile (2006), *Râşid (?-1310?-1892) ve Dîvânı İnceleme-Tenkidli Metin*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Selami Turan), Isparta.
- Çetinkaya, Ülkü (2008), "Divan Edebiyatında Kadına Genel Bakış", *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 3/4, Summer, s. 279- 334.
- Dindar, Mehmet Fatih (2010), *Râcî Türâbî Veliyyüddîn Efendi Divanı Tanıtım ve Transkripsiyonlu Metin*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. M. Emin Ertan), Sakarya.
- Güfta, Hüseyin (2000), *Erzurumlu Şair Hâzık Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı*, İstanbul: Erzurum Kitaplığı Yayınları.
- Kaçar, Mücahit (2012), "Şeyh Gâlib'in Nâbî Eleştirisi ve Dîvân Şiirine "Ahlakî" Yaklaşım Hakkında Birkaç Not", *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/1, Winter, s. 1339- 1346.
- Kaplan, Mahmut (2008), *Hayriyye-i Nâbî*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Kaplan, Mahmut (2012), "Diyarbakırlı Emîrî ve Nasihat-nâmesi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 5, S. 22, s. 72-84.
- Kazan, Şevkiye (2008), "Klâsik Türk Şiirinde Solduran Sop ile Dolduran Toplar", *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 3/1, Winter, s. 34-58.

- Kırbyık, Mehmet, *Kâtib-zâde Sâkıb Dîvânı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10622,katibzade-sakibpdf.pdf?0>, E.T.: 10.07.2015.
- Kobyay, Elif Şebnem (2008), *Baba Salim Divanı*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, (Danışman: Doç. Dr. Kemal Üçüncü), Trabzon.
- Küçük, Sabahattin (1994), *Bâkî Dîvânı Tenkitli Basım*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özen, Vahit (2010), *Nâfi' Divânı -İnceleme, Transkripsiyonlu Metin*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, (Danışman: Prof. Dr. Ali Yıldırım), Elazığ.
- Özkan, Mustafa, Cinânî, *Cilâü'l-Kulûb, (Giriş- İnceleme- Metin- Sözlük)*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,78421/cinani---cilaul-kulub.html>, E.T.: 10.07.2015.
- Sazlık, Fatma (2010), *Hasan Hilmi, Hayatı, Edebî Kişiliği, Dîvânı ve Dîvânı'nın İncelenmesi*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, (Yrd. Doç. Dr. H. Feridun Güven), Afyon-karahisar.
- Seymen, Emine (2008), *Sehî Bey ve Latîfi Tezkirelerinde İstitrâd*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, (Prof. Dr. Mine Mengi), Adana.
- Tanyeri, M. Ali (1999), *Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Türkdoğan, Melike Gökcan (2008), *Klasik Türk Edebiyatında Yusuf u Züleyha Mesnevileri Üzerine Mukayeseli Bir Çalışma*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, (Prof. Dr. Turgut Karabey), Erzurum.
- Yelten, Muhammet, *Nev'izade Atayi Sohbetü'l-Ebkar*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,78440/nevzade-atayi---sohbetul-ebkar.html>, E.T.: 10.07.2015.